

Presentació del Manual de Gestió Rural de la Serra de Tramuntana

Valldemossa, 13 de setembre del 2018

Ponents:

Joan Mayol, Coordinador de la publicació i membre de Tramuntana XXI

Jordi Sargatal, Zoòleg i naturalista. Exdirector del Parc dels Aiguamolls de l'Empordà i de la Fundació Territori i Paisatge

Presentació: Joe Holles, president de Tramuntana XXI

Aquesta publicació pretén ser un document pràctic, perquè els gestors del territori disposin d'informació útil de les possibles activitats de la Serra i de referències administratives o empresarials. Per elaborar-ne el contingut, s'han convocat a més de trenta experts que han aportat les dades essencials de la seva especialitat per a la seva aplicació a la Tramuntana.

El Manual consta de 6 blocs temàtics amb un total de 46 fitxes, on cada una resumeix el valor cultural i històric vinculat a cada activitat amb informació per a la gestió dels diferents àmbits d'una finca rural, combinant els sabers populars de generacions de pagesos que han treballat a les nostres muntanyes amb pràctiques modernes.

Per presentar el Manual de Gestió Rural de la Serra de Tramuntana, comptarem amb un convidat molt especial, el zoòleg i naturalista Jordi Sargatal, exdirector del parc dels Aiguamolls de l'Empordà i de la Fundació Territori i Paisatge i Joan Mayol, coordinador de la publicació i membre de Tramuntana XXI.

Jordi Sargatal emmarcarà el document en les pràctiques per la bona gestió ambiental dels espais rurals i els canvis que han succeït arran de la crisi agrària i les variacions de la propietat en aquests àmbits. Així mateix ens parlarà dels orígens de custòdia del territori i els objectius finals, així com una proposta interessant sobre la prevenció d'incendis forestals.

Joan Mayol

El Manual de Gestió Rural és un projecte del qual Tramuntana XXI ens sentim molt orgullosos, especialment si aconseguim que compleixi la seva funció: ajudar a gestionar els espais rurals de la Serra de Tramuntana. Si gràcies al manual d'aquí a un temps hi ha una quarterada llaurada, qualche bestiar millor gestionat, si hi ha normes de conservació de fauna i flora que es segueixen, l'objectiu del manual s'haurà complert.

La intenció de redactar aquest volum és justament pràctica. Tramuntana XXI ens definim com una entitat humanista, ja que assumim que la Serra és un espai natural i un espai social i que per tant, s'ha de fer feina tenint en compte aquesta situació. És molt difícil donar suport a la gestió de la Serra si no és des de la perspectiva de l'agrobiodiversitat.

Aldo Leopold, un dels fundadors de la conservació de la natura moderna, deia que l'instrument més important per a la conservació dels boscos és la destralt. El que volia dir és que la majoria de sistemes que conviuen amb els humans són sistemes influïts durant mil·lennis i mil·lennis per la transformació humana. Perdre de vista aquesta realitat és abocar-mos a la insostenibilitat.

Tramuntana XXI té present que la natura l'alteren, però també la conserven, les persones i aquesta dimensió no es pot oblidar mai. A la Serra tan lamentable és perdre una població animal o vegetal com un pou de neu, un sistema de marjades, un camí empedrat, tan lamentable és un incendi forestal com una possessió que s'esbuca o tan lamentable és un racó que es massifica i es banalitza com un camí que es tanca amb pany i forrellat.

És un error contraposar el medi ambient a l'economia, tot i que tenim motius històrics per estar escalivats de les banderes que s'han utilitzat amb aquest argument. És difícil trobar el punt d'equilibri però des de Tramuntana XXI voldríem contribuir a aquest procés.

La solució fàcil de les prohibicions té un recorregut molt limitat, no podem prohibir que s'abandoni un olivar o obligar a algú a conservar una construcció. Això no és viable. Si no articulam la forma perquè la simbiosi entre medi ambient i economia sigui real això no funcionarà.

La Serra té milers de propietaris que estimen la seva terra i centenars de nous propietaris que també l'estimen. Tal vegada no tots tenen la informació necessària de com s'ha de fer la gestió agrària, ramadera i forestal que s'havia desenvolupat a la Serra. Aquesta cultura, en gran part, s'ha perdut.

Amb aquest manual volem contribuir a fer que la pèrdua no sigui tan ràpida i creiem que amb els propietaris hi ha d'haver una aliança en aquest sentit. La Serra autàrquica no la recuperarem. Per això creiem que la clau és que les finques siguin rendibles. Per això necessitam propiciar sinergies. Cal que els

hotelers i els restauradors també col·laborin en aquest sentit, consumint productes d'una etiqueta de la Serra en la qual estem treballant.

Tramuntana XXI també vol millorar la governança a la Serra, promovent idees com la custòdia del territori. Amb aquest objectiu s'ha redactat el Manual de Gestió Rural, que no és només útil pels propietaris sinó per a totes aquelles persones que vulguin conèixer millor la Serra.

Volem agrair al Consell de Mallorca, a la Caixa de Colònia i a la presidenta del govern, la Sra. Francina Armengol, qui ha escrit el pròleg.

Jordi Sargatal

A petició de Tramuntana XXI, explicaré les dinàmiques de custòdia del territori, les quals es troben en un estat molt embrionari, però tal vegada podrien ser les Illes Balears pioneres a l'Estat espanyol i aplicar la custòdia tal com l'havíem pensat.

La biodiversitat viuria molt bé sola si fóssim uns homínids com fa milers d'anys, però ara ens toca gestionar-la o moltes espècies desapareixeran. També ens interessa mantenir la bellesa i la integritat de molts paisatges. La Serra de Tramuntana d'ara no és la d'abans. A Catalunya també ens passa, potser hi ha muntanyes que fa 50 o 60 anys estaven desforestades. A molts llocs la natura, per la pèrdua de l'activitat rural, es regenera. Tampoc és igual la consciència que tenim ara de la que teníem fa anys. Però seguim tenint problemes mediambientals greus. En el vostre cas, que estau "aïllats", es pot encara més mesurar l'acció dels humans sobre el medi ambient.

Els humans, ens hem anat dotant de figures de protecció, per exemple creant els parcs naturals o lleis que esdevenen figures defensives davant l'acció ofensiva dels mateixos humans. Això no impedeix que hi hagi espais molt importants que mereixen ser protegits, com la Xarxa Natura 2000.

El paisatge ha evolucionat moltíssim: fa 7000 anys, gairebé era tot zona boscosa. A poc a poc el bosc va desaparèixer, es van crear els espais rurals, es van anar assecant les zones humides. Ara s'estan protegint les zones humides i s'estan repoblant moltes àrees.

Avui en dia la zona rural s'ha reduït, però s'ha intensificat. Això significa que s'han abandonat les zones marginals (menys rendibles) i s'ha intensificat notablement la producció de productes agrícoles, i això ha provocat excés d'adobs i pesticides. Als espais protegits s'hi ha produït algun error com menysprear les activitats agrícoles i ramaderes, molt tradicionals, quan s'haurien d'haver mantingut.

Els espais protegits que s'han fet és perquè hi ha una població cada vegada més conscienciada. A Catalunya el 30% de territori forma part de la Xarxa Natura 2000. Cal remarcar que encara tenim una assignatura pendent, i és que la major part dels propietaris no volen estar a zones protegides, ja que només els hi genera desavantatges. Hauríem de cuidar més als propietaris.

Aquesta és la gran virtut d'aquest Manual i de Tramuntana XXI, la voluntat de crear aliances amb persones que tenen la propietat de la terra o que la treballen per poder fer junts aquesta activitat de conservació.

A les zones rurals, espècies típiques de secar, a l'intensificar l'agricultura, s'han reduït de manera dramàtica. Al mateix temps, la desaparició de ramats i activitats tradicionals a zones protegides també ha fet disminuir la biodiversitat. Hem anat per un mal camí i ara l'hem de refer: hem de desintensificar les zones intensificades, deixant també fer agricultura i ramaderia a les zones protegides, i que a les zones protegides hi hagi un lligam molt fort entre la conservació de la biodiversitat, món rural i món forestal.

L'any 1998, Caixa Catalunya em va oferir crear una fundació, inspirada en el model del National Trust anglès. Les caixes d'estalvi, havien de revertir en obra social, a la societat. L'any que van desaparèixer pràcticament totes, el 2009, el pressupost total de l'obra social de les caixes era de 2000 milions d'euros. Aquests diners anaven a la societat: les caixes feien coses que no feien els governs.

Una de les primeres caixes que es va enfocar a temes ambientals va ser Caixa Catalunya. Va crear la Fundació Territori i Paisatge, basada en el National Trust anglès. Els objectius bàsics era comprar territori per conservar, gestionar aquest territori directament i fer educació ambiental. Durant els 11 anys que vam existir vam arribar a comprar 24 propietats a Catalunya, 8000 hectàrees. Vam comprar la finca més grossa de Catalunya, de 5000 hectàrees, zones de Prepirineu, al Delta de l'Ebre, una part de les muntanyes de Montserrat, etc.

Així neix el concepte de custòdia del que us parlava. Va néixer perquè en un moment donat, quan anàvem comprant territori, un alcalde, el de Tremp, ens va dir que ens cedia territori perquè el cuidéssim. A aquests espais, comprats o cedits, lis dèiem "propietats socials", a diferència de propietat pública o privada. Molts més ajuntaments es van apuntar quan van veure els beneficis que els ajudéssim a gestionar territori públic: vam arribar a tenir 144.000 hectàrees en custòdia (4,49% del territori català). Es va parlar tant de la custòdia, que al final van venir propietaris privats perquè els hi gestionéssim i cuidéssim la finca. Això vam veure que no ho podíem fer: dedicar diners d'obra social a cuidar una propietat privada. Però si ens va donar peu a veure com podíem tractar amb propietaris privats.

Si un propietari està cuidant 200 hectàrees privades, en el fons està cuidant i protegint 200 hectàrees de paisatge i biodiversitat. El propietari no en treu res, però la societat se'n beneficia. Per això ens vam inspirar amb el que feien a Estats Units i al Canadà per formular el tema de la custòdia. Amb uns indicadors ben establerts es definiria el grau de protecció de la biodiversitat i el paisatge que hi havia gràcies a la gestió d'un determinat propietari, i aquesta acció li desgravaria impostos. Aquesta proposta no va arribar a prosperar en els diàlegs amb el govern català i espanyol.

Però així i tot, la custòdia existeix i es duen a terme accions "de bona voluntat", "per amor a l'art", com vosaltres que heu fet aquest manual. Donar subvencions és una mica pernicios, en canvi fer exempció d'impostos, pot funcionar. Això faria que propietaris que, d'entrada, no tenen interès a protegir el paisatge o la biodiversitat, ho fessin per acollir-se a aquests avantatges fiscals. Una altra possibilitat podria ser fer convenis de custòdia: un propietari no sap què fer per complir amb els indicadors que li permetran obtenir aquesta exempció d'impostos, i recorre a una organització o entitats que l'ajudin.

La Fundació Territori i Paisatge va durar fins al 2009 i se sabia que les caixes estaven a punt de desaparèixer. Els mecanismes per dur a terme la custòdia existeixen i vam pensar que l'Estat ho podia engegar, el concepte de custòdia és un motor tan potent que no pot estar en mans d'una entitat privada, ha d'estar en el xassís de l'Estat. El National Trust anglès havia funcionat per tres coses: una llei estatal protegia les seves propietats, hi ha un suport social (cap a 3 milions de socis) i és autosuficients econòmicament. Hi ha entitats que tenen propietats: BBF, SEO, el GOB... Què passarà amb aquell territori si aquestes organitzacions desapareixen? Les entitats no són eternes, però si les propietats. Pensàvem que això havia de ser regulat per l'Estat.

Al centre ambiental dels aiguamolls de l'Empordà es van inventar el concepte de la "seducció ambiental" com a estratègia de comunicació. Això va ser a través de l'experiència amb els nens i nenes. Quedaven meravellats perquè els hi sortia a rebre un teixó. En el moment que veien com la llúdriga sortia de la seva caixa per anar al riu del seu poble aquests nens queden tocats per sempre més. Se'n recordaran tota la seva vida del dia que uns sonats van deixar anar una llúdriga al riu del poble. Es poden dedicar o no temes ambientals però segur que queden seduïts ambientalment: van reintroduir llúdrigues d'Extremadura.

Aquesta feina que feu amb el manual ha de servir perquè les generacions que vindran protegeixin millor la Serra de Tramuntana.

Quan llegeixo aquesta cita de Goethe entenc com vam ser capaços, malgrat ser poquíssims i tenir 18 anys, protegir els aiguamolls de l'Empordà posant-nos davant les màquines:

“En el que té a veure amb tots els actes d’iniciativa (i creació) hi ha una veritat elemental, que si ignorem, correm el risc de matar in comptables idees i esplèndids plans: En el moment en què ens comprometem definitivament, la providència dóna el pas també. Tota mena de coses passen per ajudar-nos, que d’una altra manera, mai haguessin passat. Allò que pots fer o somnies que pots fer, comença-ho. L’audàcia té geni, poder i màgia”.

Que el geni, el poder i la màgia us acompanyin sempre.

